

**TYÖELÄMÄ- JA TASA-
ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO
15/2014 vp**

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 12 päivänä marraskuuta 2014 lähettäessään valtioneuvoston ihmisoikeusselonteen 2014 (VNS 6/2014 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ihmisoikeussuurlähettiläs Rauno Merisaari, ulkoasiainministeriö
- hallitusneuvos Liisa Heinonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- hallitusneuvos Riitta-Maija Jouttimäki ja johtaja Riitta Martikainen, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

- tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen, tasa-arvovaltuutetun toimisto
- lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- asiantuntija Kristiina Kouros, Ihmisoikeuskeskus
- OTT, tutkija Merja Pentikäinen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet, Vähemmistövaltuutetun toimisto
- Vammaisten ihmisoikeuskeskus (VIKE)
- Amnesty International, Suomen osasto ry
- Ihmisoikeusliitto ry
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry
- Seta ry
- professori Johanna Niemi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valtioneuvoston vuoden 2014 ihmisoikeusselonteko linjaa valtioneuvoston perus ja ihmisoikeustoimintaa kotimaassa, EU-tasolla ja kansainvälisesti. Selonteon mukaan valtioneuvoston ihmisoikeustoiminnan lähtökohtina ovat ihmisoikeuksien yleismaailmallisuus, syrjimättö-

myys, oikeuksien samanvertaisuus sekä vahvat osallistumisoikeudet. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää valittuja lähtökohtia perusteltuina ja tukee selonteossa esille nostettuja kehittämissuunnitelmia ja painotuksia.

Lausunnossaan valiokunta käsittelee selontekoa toimialansa mukaisesti keskittyen työelämä-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin.

Työelämä ja ihmisoikeudet

Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa nostetaan esille työelämän perusoikeuksien kunnioittamisen ja suojelun edistämisen tärkeys osana Suomen kansainvälistä ihmisoikeustoimintaa. Valiokunta yhtyy selonteon linjauksiin siitä, että työelämän perusoikeuksien kunnioittaminen ja suojelu ovat tärkeä osa ihmisoikeuksien toteutumista ja korostaa erityisesti Kansainvälisen työjärjestön (ILO) merkitystä työelämän perusoikeuksien edistäjänä globaalisti.

Selonteossa todetaan, että kaupan vapauttaminen ja kansainvälinen sääntely voivat yhdessä tukea ihmisoikeustavoitteiden edistämistä sekä työelämän perusoikeuksia. Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyihin näkemyksiin siitä, että yritysten tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia, valtioiden suojella väestöä yritystoimintaan liittyviltä ihmisoikeusloukkauksilta ja ihmisoikeusloukkausten uhreiksi joutuneilla tulee olla mahdollisuus saattaa loukkaus toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi. Valiokunta kiinnittää huomiota YK:ssa valmisteltuihin linjauksiin yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien suhteesta (UN Guiding Principles on Business and Human Rights). Linjaukset koskevat kaikkea liiketoimintaa, ja on tärkeää, että myös pieniä ja keski-suuria yrityksiä tuetaan toimintaperiaatteiden mukaisessa toiminnassa. Suomen tulee myös osallistua eri foorumeilla aktiivisesti keskusteluun ihmisarvoisen työn (decent work) ja kestäväen yritystoiminnan edistämisestä.

Selonteon mukaan taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien (TSS-oikeudet) edistäminen ja oikeudellisen sitovuuden vahvistaminen ovat jatkossakin Suomen kansainvälisen ihmisoikeustoiminnan keskiössä. Valiokunta pitää linjausta perusteltuna. Valiokunta korostaa TSS-oikeuksien velvoittavuutta ja yhdenvertaisuutta kansalais- ja poliittisten oikeuksien rinnalla ja toteaa, että TSS-oikeuksien merkitys mitataan ennen kaikkea taloudellisesti vaikeissa oloissa. Myös Suomi on saanut kansainvälisiltä valvontaelimiltä suosituksia tarpeesta edelleen kehittää TSS-oikeuksien suojaa kansallisella tasolla. Työelämäkysymyksistä esille on nostettu muun muassa sukupuolten vä-

liset palkkaerot ja tarve varmistaa vammaisten henkilöiden pääsy työelämään ja yleisemmällä tasolla TSS-oikeuksien toteutumisen alueelliset erot Suomessa.

Selkeänä selonteon puutteena valiokunta pitää sitä, ettei siinä käsitellä hajanaisia huomioita lukuun ottamatta kansainvälistä muuttoliikennettä, siirtolaisuutta, maahanmuuttoa, pakolaisuutta ja paperittomien henkilöiden asema, vaikka näihin kysymyksiin liittyy merkittäviä perus- ja ihmisoikeusongelmia.

Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja syrjinnän vastaiset toimet

Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa nostetaan esille monia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen kannalta keskeisiä kysymyksiä ja tavoitteita.

Valiokunta korostaa sukupuolten tasa-arvon edistämisen velvoitetta kaikessa toiminnassa ja katsoo, että sukupuolinäkökulma tulee sisällyttää kaikkeen Suomen perus- ja ihmisoikeustoimintaan. Valiokunta tukee selonteon kansainväliseen osuuteen sisältyviä linjauksia tarpeesta edistää naisten oikeuksia ja osallistumismahdollisuuksia kansainvälisissä järjestöissä ja kahdenvälisessä yhteistyössä. Valtioneuvoston tavoin valiokunta pitää keskeisinä teemoina naisten ja tyttöjen seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia (SRHR) sekä oikeutta koulutukseen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaan, naisten poliittisiin ja taloudellisiin toimintamahdollisuuksiin sekä naisten rooliin aseellisten konfliktien ratkaisussa.

Kansallisista kysymyksistä selonteossa tuodaan esille erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan korkea määrä eurooppalaisessa vertailussa. Valiokunta pitää välttämättömänä, että kansallisia lähisuhde- ja perheväkivallan vastaisia toimia tehostetaan ja turvakotien riittävyys turvataan sekä naisiin että miehiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Tämä on myös naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta solmitun Euroopan neuvoston yleissopimuksen tehokkaan toimeen-

panon ja soveltamisen edellytys. Valiokunta kiinnittää huomiota myös romanipoliittisen ja vammaispoliittisen ohjelman merkitykseen tasa-arvon edistämiseksi selonteossa esille nostettujen hallituksen vuosia 2012—2015 koskevan tasa-arvo-ohjelman ja naisiin kohdistuva väkivallan vähentämisen ohjelman rinnalla. Valiokunta arvioi, että selonteossa varsin vähäiselle huomiolle jäänyt kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva CEDAW-yleissopimus ja sen perusteella Suomelle annetut huomautukset ja niiden johdosta tehtävät toimet olisi tullut saada selonteossa enemmän painoarvoa ja näkyvyyttä.

Valiokunta pitää perusteltuna selonteon linjauksia vammaisten henkilöiden, vähemmistöjen kuten romanien ja sekä alkuperäiskansaan kuuluvien henkilöiden yhdenvertaisuuden edistämisestä, syrjinnän ehkäisemisestä ja vähemmistö-oikeuksien suojelemisesta. Selonteko huomioi myös tarpeen edistää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden yhdenvertaisuutta ja puuttua moniperusteiseen syrjintään. Valiokunta toteaa, että yhdenvertaisuuden toteutumisen varmistamiseksi ei ole riittävää kehittää pelkästään syrjinnän vastaista lainsäädäntöä, vaan myös muuta lainsäädäntöä ja viranomaisten toimintaa on tarkasteltava seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun näkökulmasta. Keskeisiä alueita ovat työelämä, koulutus ja terveyspalvelut. Erityisen tärkeitä on turvata lasten ja nuorten tasapainoinen kasvu perusopetuksessa ja koulutuksessa sekä harrastustoiminnassa. Valiokunta painottaa, että ihmisoikeuksia ei edistetä vain sektoreittain, vaan ihmisen moninaiset identiteetit on huomioitava kokonaisuutena.

Valiokunta yhtyy asiantuntijakuulemisissa esitettyyn arvioon siitä, että lapsen oikeudet ovat jääneet selonteossa valitettavan ohuelle käsitellyille. Lasten oikeudet on nähtävä yhtäläistä suojaa nauttivina ihmisoikeuksina ja niitä on tarkasteltava läpileikkaavasti osana muuta perus- ja ihmisoikeuspohdintaa. Lapsi on altis joutumaan moniperusteisen syrjinnän kohteeksi esimerkiksi vammaisuutensa, maahanmuuttaja- tai vähemmistötaustansa vuoksi, koska ikä itsessään on

syrjinnälle altistava tekijä. Valiokunta kiinnittää huomiota myös lasten oikeuksien ja TSS-oikeuksien läheiseen suhteeseen.

Perus- ja ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuus

Valiokunta pitää välttämättömänä, että Suomen kansainvälinen, kansallinen ja EU:n puitteissa harjoitettava perus- ja ihmisoikeustoiminta on johdonmukaista ja pitkäjänteistä, mikä on omiaan vahvistamaan Suomen uskottavuutta perus- ja ihmisoikeustoimijana. Vaikka kotimainen perus- ja ihmisoikeustilanne on kansainvälisesti vertaillen varsin hyvä, valiokunta pitää selonteon linjauksia valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusrakenteiden vahvistamisesta ja koordinaation lisäämisestä perusteluina.

Valiokunta tukee valtioneuvoston tavoitetta valmistella kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma ihmisoikeusselonteon tueksi ja vakiinnuttaa valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston toiminta. Samalla on tarkasteltava keskeisten perus- ja ihmisoikeustoimijoiden tehtäviä ja työnjakoa, jotta mahdolliset päällekkäisyydet voidaan purkaa ja katvealueet poistaa. Selonteon linjaus siitä, että keskeisillä kansallisilla perus- ja ihmisoikeustoimijoilla tulee olla riittävät voimavarat, on oltava keskeinen lähtökohta uudistustyölle. Valiokunta korostaa myös aktiivisen kansalaisjärjestökentän asiantuntijuuden hyödyntämisen merkitystä.

Valiokunta yhtyy selonteon arvioon siitä, että perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on tärkeä osa valtiollista ja kunnallista päätösvalmistelua. Tämän vuoksi perus- ja ihmisoikeusrakenteita on vahvistettava myös alue- ja paikallistasolla. Perusoikeustietämyksen lisäämistä on tuettava kaikille viranomaisille, päättäjille ja myös tuomioistuimille suunnatulla ihmisoikeuskoulutuksella oikeuksien ja periaatteiden sisällöstä, velvoittavuudesta ja niitä koskevasta kansallisesta ja kansainvälisestä soveltamiskäytännöstä. Vastaavasti perus- ja ihmisoikeuskysymykset ja ihmisoikeustietoisuuden lisääminen on integroitava nykyistä paremmin eriasteen

koulutukseen, opetukseen ja opetussuunnitelmiin.

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista on syytä vahvistaa myös EU-tasolla. Valiokunta tukee selonteon linjauksia EU:n perusoikeusviraston roolin vahvistamisesta ja katsoo, että EU:lla tulisi olla nykyistä vahvemmat välineet puuttua myös jäsenvaltiotasolla oleviin perus- ja ihmisoikeusongelmiin kuten romanien vakavaan syrjintään eräissä EU:n jäsenmaissa.

Lopuksi valiokunta kiinnittää huomiota ihmis- ja perusoikeuksien kehittyvään luonteeseen. Selonteossa kehittyviksi oikeudenaloiksi on esimerkkeinä nostettu sanavapauden ja vihapuheen välinen suhde, seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden yhden-

vertaisuuden edistäminen, vammaisten henkilöiden oikeudet ja TSS-oikeuksien sisältö. Valiokunta pitää selonteon perus- ja ihmisoikeuksien dynaamista luonnetta kuvaavaa osuutta yhtenä selonteon onnistuneimmista osuuksista tavoitteenasettelun selkeydellä mitattuna ja pitää tärkeänä, että myös jatkossa oikeuksien sisällöstä ja merkityksestä sekä eri oikeuksien rajapinnasta käydään rakentavaa keskustelua.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 20 päivänä tammikuuta 2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tarja Filatov /sd
vpj. Anne-Mari Virolainen /kok
jäs. Anna Kontula /vas
Laila Koskela /kesk
Jari Lindström /ps
Eeva-Maria Maijala /kesk
Lea Mäkipää /ps
Merja Mäkisalo-Ropponen /sd

Elisabeth Naucér /r
Mikael Palola /kok
Terhi Peltokorpi /kesk
Kristiina Salonen /sd
Eero Suutari /kok
Katja Taimela /sd
Jani Toivola /vihr
Maria Tolppanen /ps.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Anna Sorto.